

ศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย A Study Working of Buddhadasa that Affected the Propagation of Buddhism in Thai Society

พระน้อย สนตมโน (วิสาขะ)*
Phra Noy Santamano (Wisakha)*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย (2) เพื่อศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย (3) เพื่อวิเคราะห์ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า

หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พระพุทธเจ้าได้ประกาศนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ 3 ประการ คือ (1) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริง (2) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตาม (3) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติ

ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ด้านการเมือง ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายถึงแนวคิดของระบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” เป็นระบบทางการเมืองที่สามารถแก้ปัญหาได้ ด้านเศรษฐศาสตร์ ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงทัศนะในหัวข้อ การหาทรัพย์ เพื่อความสุข ต้องไม่ก่อเวรภัย

วิเคราะห์ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา กลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของท่านพุทธทาส กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษา กลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การแต่งตำราของท่านพุทธทาส กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การศึกษาในปัจจุบัน มีลักษณะเป็น “การคบเด็กสร้างบ้าน” กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ท่านพุทธทาสได้มีการจัดทำสื่อด้านคำสอนหลาย ๆ ด้าน ด้านสังคม กลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลวงพ่อพุทธทาสได้เข้าร่วมงานทุกประเภทที่ไม่ผิดศีลธรรม กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ผลงานของหลวงพ่อพุทธทาส ทำให้คนมีจิตใจที่สูงขึ้น กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ผลงานของท่านพุทธทาส เป็นคติเตือนใจทั้งทางกาย วาจาและใจ

คำสำคัญ: ศึกษาผลงาน, พุทธทาส, การเผยแผ่, พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

*นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
*M.A. Student, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonratsima Campus

Abstract

This research There are 3 objectives: (1) to study the principles and methods of propagating Buddhism in Thai society. (2) to study the principles and methods of propagating Buddhism in Thai society. (3) to analitical the works of Buddhadasa that analisis the works of Buddhadasa that affected the propagation of Buddhism in Thai society. The research found that.

Principles and methods of propagating Buddhism in Thai society The Lord Buddha has announced the policy of propagating Buddhism in three ways: (1) He taught for the listeners to know the truth. (2) teaching to listeners to reflect on. (3) teach to listeners to receive the results of practice. The works of Buddhadasa that affected the propagation of Buddhism in Thai society. That works as politics: Phuttha Phikkhu described the concept of the system "Thamiks Socialism" is a political system that can solve the problem. Economics: Buddhadasa Bhikkhu expressed his views on the topic of finding property for happiness. Means: The work of Buddhadasa that affects the propagation of Buddhism in Thai society. On the promotion of Buddhism: The monks group gave an interview focusing on, The practice of being a model of Buddhadasa. Academic group gave an interview by focusing on, Beliefs in Buddhism. General public group gave an interview by focusing on, Buddhist teachings. In the field of education: The monk group gave an interview focusing on Buddhist texts. Academic group gave an interview by focusing on, Current education is characterized as "taking children to build houses". General public group gave an interview by focusing on, Buddhadasa has created many teaching media. On the social side: The monks group gave an interview focusing on Phutthadasa joined all types of work that were not immoral. Academic group gave an interview by focusing on the works of Buddhadasa Make people have higher minds. General public group gave an interview by focusing on the work of Buddhadasa is a spiritual, physical and verbal mind.

Keywords: Buddhist slave, Propagation, Buddhism in Thai society

1.บทนำ

ชมพูทวีป คือ ดินแดนที่เรียกขานในปัจจุบันนี้ว่า ประเทศอินเดีย แดนพุทธภูมิ มีชนชาติอริยกะ ได้มาตั้งถิ่นฐาน อยู่ ณ ดินแดนแห่งนี้ ก่อนพุทธศักราช 80 ปี ตรงกับวันวิสาขปุณณมี หรือวันเพ็ญเดือน 6 พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติกำเนิดในพวกอริยกชาติ ณ แคว้นสักกะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์กับพระนางเจ้าสิริมหา มาया ทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่า “สิทธัตถราชากุมาร” มหาบุรุษสิทธัตถราชากุมารเมื่อมีพระชนมายุ ได้ 29 พรรษา ก็เสด็จออกบรรพชาประพบัติพระองค์เป็นบรรพชิต ออกแสวงหาโมกขธรรมอันเป็นเครื่อง ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง หลังจากตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ปริมณฑลต้น พระศรีมหาโพธิ์นั้นเป็นเวลา 7 สัปดาห์ หรือ 49 วัน ทรงพิจารณาหาบุคคลที่สมควรแสดงธรรมโปรด ก็พบว่า ปัญจวัคคีย์ คือ กลุ่มนักบวช 5 รูป ที่มีท่านโกณฑัญญะเป็นหัวหน้า ผู้เคยปรนนิบัติพระองค์

เพื่อหวังความสำเร็จตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของพระองค์ แล้วจะได้ตรัสพระธรรมสั่งสอนพวกตนบ้าง ในขณะนั้นเอง เหล่าปัญจวัคคีย์ได้พากันพำนักอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี แคว้นกาสิ (นายแก้ว ขิตตะขบ, 2553 : 1-2) พระองค์ตรัสธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ เมื่อจบพระธรรมเทศนาดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลีมลทิน จึงเกิดขึ้นแก่พระโกณฑัญญะ จนทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระโกณฑัญญะ จึงกราบทูลขออุปสมบท ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 ซึ่งนับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลกและพระรัตนตรัยจึงเกิดขึ้นในโลกเช่นกันในวันนั้น ต่อมาพระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอื่น ๆ เพื่อโปรดเหล่าปัญจวัคคีย์ที่เหลืออีก 4 องค์ จนบรรลุเป็นพระโสดาบันทั้งหมด พระองค์ทรงแสดงธรรม คือ อนัตตลักขณสูตร ซึ่งทำให้พระปัญจวัคคีย์บรรลุเป็นพระอรหันต์

พระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมที่มีชื่อว่า อนุพุทฺธิกา และอริยสัจ 4 โปรดพระยสะ และพวกอีก 54 ท่าน จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ในครั้งนั้นเอง จึงมีพระอรหันต์รวมทั้งพระองค์ด้วย ทั้งสิ้น 61 พระองค์ ครั้นออกพรรษา จึงส่งพระสาวกทั้ง 60 นั้น ออกประกาศพระศาสนาด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเวกและมนุษย์” (วิ.ม.(ไทย)4/32/10) พระพุทธองค์ตรัสพร้อมด้วยเหล่าพระอริยสาวกดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมให้แพร่หลายในสังคมอินเดีย ขณะที่พระสาวก 60 รูป แยกย้ายกันไปประกาศศาสนาในทิศต่าง ๆ นั้นได้ผู้เลื่อมใสปรารถนาจะอุปสมบทแต่พระสาวกเหล่านั้นไม่อาจให้อุปสมบทได้ จึงเดินทางมาเฝ้าพระศาสดาขอให้ประทานอุปสมบท พระผู้มีพระภาคทรงเห็นความลำบากในเรื่องนี้ จึงทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่กุลบุตรผู้เลื่อมใสได้ ด้วยวิธีให้เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะของตน” วิธีนี้เรียกว่า ติสระณคมนุปสัมปทา แปลว่า การอุปสมบทด้วยการถึงสรณะทั้ง 3 โดยวิธีนี้ทำให้สังฆมณฑลขยายตัวอย่างรวดเร็ว (วคิน อินทสระ, 2535 : 42) ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ปกครองประเทศอินเดีย พระองค์ทรงให้ความอุปถัมภ์โดยทรงจัดการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ขึ้นในปี พ.ศ. 236 ณ วัดโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ (ปัจจุบัน คือ เมืองปัตนะเมืองหลวงของรัฐพิหาร) ทรงอาราธนาท่านพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน หลังจากสังคายนาเรียบร้อยทรงพระธรรมวินัยเสร็จสิ้นแล้ว ท่านพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระนั้น ได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะแล้วส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ดังนี้

สายที่ 1-7 เผยแผ่ในบริเวณชมพูทวีป เช่น ส่งพระมัชฌิมเถระและคณะสงฆ์ไปหิมาวันตประเทศ คือประเทศเนปาลในปัจจุบัน

สายที่ 8 มีพระโสณเถระและพระอุตตเถระ ไปเผยแผ่ในบริเวณสุวรรณภูมิ คือทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีประเทศไทยรวมอยู่ด้วย

สายที่ 9 มีพระมหินทเถระ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ไปเผยแผ่ในลังกาทวีป คือ ประเทศศรีลังกาในปัจจุบัน

สำหรับสายที่ 8 โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตเถระ ได้มายังดินแดนที่เรียกว่า

สุวรรณภูมิ ซึ่งได้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนในคาบสมุทรอินโดจีน คือ ไทย พม่า และเขมร โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะเป็นประเทศไทย เพราะขณะนั้นดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยในบัดนี้ เป็นที่อยู่ของพวก ละว้า เรียกชื่อประเทศว่า สุวรรณภูมิ จดหมายเหตุจีนเรียกว่า ทวารวดี เป็นอาณาจักร อาณาจักรทวาร วดีมีเมืองนครปฐมเป็นราชธานี หลักฐานที่สำคัญ คือ พระปฐมเจดีย์ และซากโบราณวัตถุหลายอย่าง เช่น เสาธรรมจักร พระแท่นต่าง ๆ สถูป ศิลา รอยพระบาท รูปวงง เป็นต้น ตลอดจนตัวอักษรจารึก พระธรรมเป็นภาษามคธ ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงว่า วัตถุต่าง ๆ เหล่านี้ มีฝีมือและแบบอย่างเดียวกัน กับพระสถูปและโบราณวัตถุ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (รองศาสตราจารย์คุณ โทซันธ, 2545 : 9)

การเผยแพร่พระพุทธศาสนามีความสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บังเกิดขึ้นมาเพื่อ ช่วยเหลือมนุษยโลก ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุสงฆ์ชาวไทย ผู้มอบ คำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้มากมาย อันมีนิโรธเป็นรสและมีนิพพานเป็นอารมณ์ ซึ่งพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เห็นว่า คำสอนของท่านพุทธทาสเป็นธรรมะชั้นสูงและไม่เหมาะสมกับฆราวาสผู้ยังเวียนว่ายอยู่ใน วัฏวนแห่งโลกียะ แต่ท่านพุทธทาสภิกขุก็ตระหนักว่า ธรรมะเหล่านี้ คือ แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา และพุทธมามกะไม่ว่าจะระดับชั้นใดก็ควรจะได้รับรู้ได้รับปฏิบัติ ท่านพุทธทาสมีผลงานมากมายหลาย ด้าน ทั้งงานเขียน งานบรรยายที่บันทึกเป็นเทปธรรมะ งานอบรมต่าง ๆ ผลงานเขียนของท่านพุทธทาส ภิกขุ นั้น ที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่มีมากมาย เช่น ชุดธรรมโฆษณ์ จำนวน 50 เล่ม ซึ่งเป็นหนังสือในลักษณะ สารานุกรม โดยมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องปรมัตถธรรม” (จินดา จันทร์แก้ว, 2533 : 113) ผลงานจากการ บรรยายธรรมและการเผยแพร่ธรรมะของท่านพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้รับการแปลเป็น ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น ลาว ศรีลังกา ทิเบต โดยเฉพาะส่วน ที่เป็นภาษาอังกฤษ มีมากกว่า 20 เรื่อง เช่น คู่มือมนุษย์, วิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม, ภาษาคน-ภาษา ธรรม ได้รับการตีพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ Westminster ประเทศสหรัฐอเมริกา (ธรรมปราโมทย์, 2549 : 115)

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาหลักและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย
- 2.2 เพื่อศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง ศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาใน สังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์จาก เอกสาร เทปการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาส งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

(secondary sources) แล้ว นำเสนอการศึกษาโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ซึ่งได้กำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) คือ ข้อมูลเพื่อการวิจัย ที่รวบรวมได้จากการเก็บข้อมูลจากเทปบรรยายของท่านพุทธทาส และการสัมภาษณ์บุคคลผู้เกี่ยวข้อง

3.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยรวบรวมจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ เทปบรรยายธรรมของท่านพุทธทาส งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาส

3.3 จัดทำแบบสัมภาษณ์ ออกแบบสัมภาษณ์ และให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์

3.4 นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 รูป/คน ทำการสัมภาษณ์ บันทึกภาพ และจดบันทึก

3.5 นำแบบสัมภาษณ์มาสรุปความ สัมภาษณ์บุคคลจำนวน 30 รูป/คน ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาส

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยแยกแยะตามประเด็นที่ศึกษา โดยหาสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่ต่างกัน หรือสิ่งที่สัมพันธ์กันขององค์ความรู้เกี่ยวกับท่านพุทธทาส หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาวิเคราะห์ความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ หลังจากนั้น ได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่มีข้อมูลบางส่วนขาดความสมบูรณ์ ต่อจากนั้น จึงวิเคราะห์/สังเคราะห์ ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.7 สรุปผล การสรุปผล/การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นตอนที่นำข้อสรุปมาสังเคราะห์เชื่อมโยงสู่ภาพรวม และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 หลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยมีลักษณะที่เป็นสภาพกว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย พระพุทธศาสนาจัดได้ว่า เป็นศาสนาประจำชาติ เพราะการที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนากำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. เนื้อหาเรื่องที่สอน คือ สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่รู้เห็นหรือเข้าใจยากมีตัวผู้รับ หรือผู้ฟังและวิธีการสอนอย่างครบถ้วน สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง สอนตรง

เนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง สอนมีเหตุผลตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน สอนเท่าที่จำเป็น พอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ สอนสิ่งที่มีความหมาย

2. ตัวผู้เรียน คือ มีความรู้ มีความคำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล คำนึงถึงความพร้อม ความสุกงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์หรือญาณ ที่บาลีเรียกว่า ปริปากะ ของผู้เรียนแต่ละบุคคล สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง การสอนดำเนินไปในรูปแบบที่ทำให้ความรู้สึกว่า ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไป ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่ไม่มีปัญญา

3. วิธีการสอน คือมี 4 ประการ ได้แก่ (1) แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม (2) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจกับความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟัง เพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่า เป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ (3) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้วโดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถาม เพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถาม เพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถาม เพื่อข่มปรามให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย (4) แบบวางกฎข้อบังคับ ในการสอนแบบนี้พึงสังเกตว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ หมายความว่า ทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่า ถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ

4.2 ศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) จัดเป็นบุคคลสำคัญของโลกจากการประชุมสมัยสามัญขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 3 - 21 ต.ค. 2548 ท่านพุทธทาสภิกขุได้บวชเรียนตามประเพณี เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 ที่โรงอุโบสถวัดอุบล หรือวัดนอก ก่อนจะย้ายมาประจำอยู่ที่วัดพุมเรียง สวนโมกขพลาราม เกิดจากความต้องการหาที่สงบสำหรับศึกษาธรรมะของท่านพุทธทาส พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) ได้ละสังขารอย่างสงบ ณ สวนโมกขพลาราม เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 สิริรวมอายุ 87 ปี 67 พรรษา

วิธีการเผยแผ่ของท่านพุทธทาส การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แบ่งเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะต้น หมายถึง ระยะที่ได้เข้ามาอุปสมบท ได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทางด้านภาษาบาลีจนได้เปรียญธรรม 3 ประโยค และเข้าไปอยู่สวนโมกข์ (พุมเรียง) ระหว่าง พ.ศ. 2469-2485

2. ระยะกลาง หมายถึง ระยะที่ได้ย้ายจากสวนโมกข์ (พุมเรียง) และเข้าไปอยู่สวนโมกข์ (ไชยา) ระหว่าง พ.ศ. 2486–2529

3. ระยะปลาย หมายถึง ระยะที่ได้รับสมณศักดิ์ เป็นพระธรรมโกศาจารย์ (เจ้าคุณชั้นธรรม) จนกระทั่งมรณภาพ ระหว่าง พ.ศ. 2530–2536

ผลงานที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการเมือง ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายถึงแนวคิดของระบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” ที่ท่านเชื่อว่า เป็นระบบทางการเมือง ที่สามารถแก้ปัญหาวิกฤติทางการเมืองของโลกได้ หลักธรรมะ ที่จะใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวโลกในทางการเมืองได้นั้น มาจากหัวใจของทุกศาสนาทุก ๆ ศาสนามีหัวใจเป็นสังคมนิยม ทุกศาสนาสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ไม่ใช่เพื่อคนเดียว หัวใจของศาสนาจึงเป็นลักษณะของสังคมนิยม ไม่ใช่ปัจเจกนิยม

ด้านเศรษฐศาสตร์ ท่านพุทธทาสได้แนะแนวทางให้คนยึดมั่น ในเรื่องของเศรษฐกิจที่ถูกต้องถูกระดมว่า เศรษฐกิจในทางที่ถูกต้องตามทางธรรมนั้น เป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องทำเพื่อสันติสุข ดังนั้น การดำเนินเศรษฐกิจในลักษณะที่ถูกต้อง คือ การประพฤติธรรม ถ้าคนมีเศรษฐกิจเพื่อความเป็นเศรษฐกิจให้ถือตามหลักของพระพุทธศาสนา โดยให้ปฏิบัติตามหลัก 3 ประการ คือ ทำงานสนุก กินและเก็บแต่พอดีและเหลือช่วยผู้อื่น

4.3 วิเคราะห์ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนา สิ่งที่เราเรียกว่า พุทธศาสนา ถ้าเป็นสมัยพุทธกาลใช้คำว่า ธรรมะ หมายถึง ธรรมเฉพาะที่ดับทุกข์ ไม่ได้เรียกกันว่า พุทธศาสนาอย่างที่เรียกกันในสมัยนี้ เขาเรียกกันว่า ธรรมะ ถ้าเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า ก็เรียกกันว่า ธรรมะของพระสมณโคดม ถ้าเป็นธรรมะของลัทธิอื่น ๆ เช่น นิคันถนาถบุตร ก็เรียกว่า ธรรมะของนิคันถนาถบุตร ใครชอบใจธรรมะของใคร ย่อมพยายามศึกษาจนเข้าใจแล้วปฏิบัติตาม ดังนั้น จึงมีชื่อเรียกว่า ธรรมล้วน ๆ ไม่มีเปลือกกระพี้ เดียวนี้เรามาเรียกสิ่งนั้นว่า พุทธศาสนา เราเปลือยไปหรือจะด้วยเหตุใดก็ตาม คำว่า “พุทธศาสนา” มันพร่ากว้างไปจนถึงกับรวมเอาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ท่านพุทธทาส ซึ่งมีวัตรปฏิบัติอย่างเรียบง่าย โดยท่านพุทธทาสได้ยึดหลักที่ว่า “เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง” เช่นตัวอย่าง การหุนหมอนไม้ ท่านพุทธทาสได้ปฏิบัติแล้วก็ยังเชิญชวนพระภิกษุให้ปฏิบัติตาม โดยถือหลักชาคริยานุโยค เพื่อเป็นเครื่องเตือนอยู่ตลอดเวลา

ด้านการศึกษา เรื่องการศึกษานั้น คนทั่วไปสามารถนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแล้ว ท่านพุทธทาสภิกขุยังมีใจเปิดกว้างทำการศึกษาคำสอนของต่างศาสนาและต่างนิกาย ด้วยความคิดว่า ศาสนาทั้งหลายล้วนมุ่งหมายในสิ่งเดียวกัน ในสมัยที่ “ท่านพุทธทาสภิกขุ” จำพรรษาอยู่ที่สวนโมกขพลาราม นอกจากสาธุชนคนไทยผู้สนใจในธรรมะทั้งหลายจะแวะเวียนมาสนทนาและฟังเทศน์ ฟังธรรมจากท่านพุทธทาสภิกขุอย่างไม่ขาดสายแล้ว ยังมีชาวต่างชาติผู้ต้องการเรียนรู้พระพุทธศาสนา นักศึกษาและอาจารย์ทางด้านศาสนศาสตร์จากต่างประเทศ รวมถึง

ประมุขของศาสนจักรต่าง ๆ แวะเวียนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติความคิดเห็น รวมทั้งสนทนาธรรมกับท่านเป็นอันมาก ทำให้สวนโมกขพลารามเปรียบเสมือนตักศิลา สำหรับผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทำให้วงการพระพุทธศาสนากลับมาตื่นตัวอีกครั้ง

ด้านสังคม ท่านพุทธทาสภิกขุหรือพระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) เป็นบุคคลสำคัญของโลก ท่านได้รับการยอมรับจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) และมีมติให้บรรจุรายการเฉลิมฉลองบุคคลสำคัญหรือผู้มีผลงานดีเด่น และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของยูเนสโก ประจำปี พ.ศ.2549-2550 ในฐานะที่ท่านพุทธทาส เป็นบุคคลผู้มีคุณูปการต่อสังคมไทยและสังคมโลก มีความโดดเด่น ด้านการสืบต่อพระศาสนา เป็นประทีปทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่อุทิศตน เพื่อการสั่งสอนธรรมะ เพื่อผดุงไว้ซึ่งสันติธรรมยุติธรรมและให้มนุษย์อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน ท่านพุทธทาสมีผลงานมากมาย ทั้งยังเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งในฐานะลูก ในฐานะศิษย์ ในฐานะเพื่อน ในฐานะพลเมืองและในฐานะศาสนิก ท่านเป็นผู้บุกเบิกในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนา โดยใช้การสานเสวนาระหว่างเหล่าศาสนิกชนต่างศรัทธา ท่านได้ละอารามที่เคยพำนัก และได้ค้นพบแนวทางในการผสมผสานพุทธศาสนาในโลก ให้สอดคล้องกับแก่นธรรมคำสอนดั้งเดิมอีกครั้ง

ผลการศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่าหลักและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีและถูกต้องจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ผู้เผยแผ่ต้องผ่านการเรียนรู้ และเข้าใจพระพุทธศาสนาพอสมควร เพราะผู้ฟังผู้อ่านที่เคยผ่านการศึกษาและเข้าใจพระพุทธศาสนาก็มี ผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็มี หากผู้เผยแผ่อธิบายความหมายผิดเพี้ยนไปย่อมถูกผู้รู้ท้วงติงหรือตำหนิได้ ดังนั้น ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในประเด็นเนื้อหา ขอบเขต กฎเกณฑ์และหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมจึงทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยดี ไม่ขาดตกบกพร่อง

ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ด้านการเมือง ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายถึงแนวคิดของระบบ “ธัมมิกสังคมนิยม” ที่ท่านเชื่อว่าเป็นระบบทางการเมืองที่สามารถแก้ปัญหาวิกฤติทางการเมืองของโลกได้อย่างแท้จริงว่า “หลักธรรมะ ที่จะใช้เป็นที่พึ่งแก่โลก ในทางการเมืองได้นั้น มาจากหัวใจของทุกศาสนา ทุก ๆ ศาสนามีหัวใจเป็นสังคมนิยม ทุกศาสนาสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ไม่ใช่เพื่อคนเดียว หัวใจของศาสนาจึงเป็นลักษณะของสังคมนิยม ไม่ใช่ปัจเจกนิยม

ด้านเศรษฐกิจ ท่านพุทธทาสได้แนะแนวทางให้คนยึดมั่น ในเรื่องของเศรษฐกิจ ที่ถูกต้องถูกระบุว่า เศรษฐกิจในทางที่ถูกต้องตามทางธรรมนั้น เป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องทำ เพื่อสันติสุข ดังนั้น การดำเนินเศรษฐกิจในลักษณะที่ถูกต้อง คือ การประพฤติธรรม ถ้าคนมีเศรษฐกิจเพื่อความป็นเศรษฐกิจก็ให้ถือตามหลักของพระพุทธศาสนา โดยให้ปฏิบัติตามหลัก 3 ประการ คือ ทำงานสนุก กินและเก็บแต่พอดีและเหลือช่วยผู้อื่น สามคำนี้ ทำให้เป็นเศรษฐกิจกันทุกคนจนกระทั่งว่า ขอทานก็เป็นเศรษฐกิจได้

ผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย จากการสัมภาษณ์

จะเห็นได้ว่า ผู้สัมภาษณ์ ได้นำหลักแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทยมาใช้ในการปฏิบัติงาน

ด้านส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งกลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของท่านพุทธทาส โดยยึดหลักที่ว่า เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง (สัมภาษณ์ พระขุนเชิง ขนดิธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดหงษาราม) กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เช่นเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (สัมภาษณ์ จันทน์ทิมา ปิยะกุล, นักประชาสัมพันธ์, สำนักงานเทศบาลตำบล หนองไผ่ล้อม) กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง บุญ-บาป, ความกตัญญูกตเวที (สัมภาษณ์ นवलจันทร์ อนันต์สกุล, ประชาชนทั่วไป)

ด้านการศึกษา กลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การแต่งตำรา แม้แต่ตำราหลายเล่มของท่านพุทธทาส ก็เป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษา (สัมภาษณ์ พระรัตนเขาว์ ปวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดวิสุทธิศรีสุมังคลาราม) กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ การศึกษาในปัจจุบัน คือ มีลักษณะเป็น “การคบเด็กสร้างบ้าน” หรือเป็นการศึกษา “หมาหางด้วน” (สัมภาษณ์ จูติรัตน์ กล้วยวิเชียร, นักประชาสัมพันธ์ (ชำนาญการ), สำนักงานเทศบาลตำบล หนองไผ่ล้อม) กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ท่านพุทธทาสได้มีการจัดทำสื่อด้านคำสอนหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการแต่งหนังสือธรรมะทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ (สัมภาษณ์ อัมภา ขอจัดกลาง, ประชาชนทั่วไป)

ด้านสังคม กลุ่มพระสงฆ์ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ หลวงพ่อพุทธทาส ซึ่งได้เข้าร่วมงานทุกประเภทที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายของบ้านเมือง เช่น การก่อตั้งสวนโมกขพลาราม เป็นสถานปฏิบัติธรรม หรือการสร้างโรงมหรสพทางวิญญาณขึ้นในสวนโมกขพลาราม (สัมภาษณ์ พระมหาละม่อม มุตตจิตโต, ครูพระสอนศีลธรรม วัดโพธิ์) กลุ่มนักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ผลงานของหลวงพ่อพุทธทาส ทำให้คนมีจิตใจที่สูงขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมมากขึ้น โดยมีคำพูดที่ว่า “ถ้าไม่เห็นธรรมะแล้ว ก็ไม่ชื่อว่าเห็นตถาคตเลย” (สัมภาษณ์ จำลอง มหิงษาเดช, นิสิต มจร.วิทยาเขตนครราชสีมา) กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นไปที่ ผลงานของท่านพุทธทาส เป็นคติเตือนใจทั้งทางกาย วาจาและใจ (สัมภาษณ์ ประชา เพ็งสุรียา, ประชาชนทั่วไป)

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยเห็นว่า งานวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ในด้านอื่น ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรให้มีการวิจัยในครั้งต่อไป โดยมีหัวข้อการวิจัย ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาผลงานของท่านพุทธทาสที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ผลที่ได้รับจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ
2. ควรมีการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านพุทธทาสในสังคมไทยกับบุคคลอื่น ที่มีผลงานการเผยแผ่ที่โดดเด่นในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จินดา จันทร์แก้ว. (2533). **ขบวนการสงฆ์ในปัจจุบัน**, เอกสารการสอนชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยหน่วย 1-7, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธรรมปราโมทย์, **ตามรอยพุทธทาส ภาคผลงาน**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2549.
- นายแก้ว ชิตตะขบ. (2553). **ประวัติศาสตร์ความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- รองศาสตราจารย์คุณ โทชน์. (2540). **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- วศิน อินทสระ. (2535) **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- สัมภาษณ์ จำลอง มหิงษาเดช, นิสิต มจร.วิทยาเขตนครราชสีมา.
- สัมภาษณ์ จันทน์ทิมา ปิยะกุล, นักประชาสัมพันธ์, สำนักงานเทศบาลตำบลหนองไผ่ล้อม.
- สัมภาษณ์ จิตร์รัตน์ กล้วยวิเชียร, นักประชาสัมพันธ์ (ชำนาญการ), สำนักงานเทศบาลตำบลหนองไผ่ล้อม.
- สัมภาษณ์ นवलจันทร์ อนันต์สลุง, ประชาชนทั่วไป.
- สัมภาษณ์ ประชา เพ็งสุริยา, ประชาชนทั่วไป.
- สัมภาษณ์ พระขุนเชิง ขนติธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดหงษาราม.
- สัมภาษณ์ พระมหาละม่อม มุตตจิตโต, ครูพระสอนศีลธรรม วัดโพธิ์.
- สัมภาษณ์ พระรัตนเขาว์ ปวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดวิสุทธีศรีสุมังคละราม.
- สัมภาษณ์ อัมภา ขอจัดกลาง, ประชาชนทั่วไป.